

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

VERHANDELING

OVER

DEN HEILZAMEN INVLOED EENER
DOELMATIGE STUDIE

DER OUDE LETTEREN.

DOOR

A. N. E. CHANGUION.

Prof. J. H. Van der Palm

Kaapstad :

GEDRUKT TEN KANTORE VAN "DE ZUID-AFRIKAAN,"
DOOR P. A. BRAND, MARKTPLEIN.

1832.

10572.

122

1832:11

Geschenk

VERHAALING

DE

DER HEILIGEN LITURGIE EN
DOELMATEELEN

DER OUDEREN

DOOR

A. M. F. CHAMUION.

Amsterdam:

GEDEPOTTEERD VAN DE ERVEN VAN
DOOR P. A. BRAND, MARSHALLEN.

1833.

VERHANDELING

OVER

DEN HEILZAMEN INVLOED EENER DOEL-
MATIGE STUDIE

DER OUDE LETTEREN.

DOOR

A. N. E. CHANGUION,

Phil. Th. Mag. Lit. Hum. Doct.

HOOGLERAAR AAN HET ZUID-AFRIKAANSCH ATHENÆUM.

Kaapstad :

GEDRUKT TEN KANTORE VAN "DE ZUID-AFRIKAAN,"
DOOR P. A. BRAND, MARKTPLEIN.

1832.

VOORWOORD.

Door het drukken dezer Verhandeling wordt aan het verzoek van velen voldaan, die by het lezen derzelve niet hebben kunnen tegenwoordig zyn. Reeds vroeger zou zy derhalve het licht gezien hebben, indien de menigvuldige bezigheden, aan den nieuwen werkring des Schryvers verknocht, zulks toegelaten hadden. Met uitzondering der bygevoegde aantekeningen, verschynt zy geheel zoo als zy, by zyne komst in deze Kolonie, in het Athenæum, aan een talryk en aanzienlyk gehoor, voorgelezen werd;—ja, wat meer is, geheel zoo als zy ruim drie maanden *voor* zyne komst, op zyne reize herwaarts, uit de pen vloeide.

Veel van hetgeen als algemeene waarheid ten papiere gesteld werd, is naderhand gebleken meer byzonder, deels op den toestand van het onderwys alhier, deels op heerschende dwalingen en vooroordeelen toepasselyk te zyn.—Wat dan? zal de schryver nu het geen hy mondeling, maar *openlyk* gezegd heeft, veranderen en besnoeyen, en uit vrees van dezen of genen in zyn zwak te tasten, hier en daar de pen door halen? indien hy hiertoe in staat ware, zou hy toonen, het vertrouwen van het beschaafde Publiek der Kolonie onwaardig te zyn. Wat gezegd is blyft dus gezegd; en indien de volgende bladzyden nu eerst moesten geschreven worden, dan zou er welligt nog meer in voorkomen, dat door menigen lezer lang niet goed gekeurd, veel minder toegejuicht zoude worden.

VOORWOORD.

Reeds meer dan twee maanden aan het Zuid-Afrikaansch Athenæum werkzaam geweest zynde, begin ik dagelyks met deszelfs aard en waren toestand meer bekend te geraken; en terwyl ik volgaarne het getuigenis afleg, dat ik, met ongeveinsd genoeg en warme belangstelling, mynen tyd en myne geringe kundigheden aan de Kaapsche Jeugd besteed; kan ik aan den anderen kant niet van myzelven verkrygen, om de aanmerking te onderdrukken: dat het (om er het minste van te zeggen,) vry wat moeyelykheid in heeft, om een doelmatig onderrigt in oude letterkunde te geven, aan eene school waar men met den titel van Hoogleeraar, de pligten van Præceptor, Conrector en Rector in één persoon te vervullen heeft.—Niet als of ik my door deze en meer andere moeyelykheden; daar ik liefst van zwygen wil, den moed zou laten benemen. Dat zy verre.—Deze aanmerking vindt alleen daarom hier eene plaats, op dat de belanghebbenden steeds in het oog houden mogen, dat in alle ondernemingen, van welken aard dan ook, de moeyelykste opgaaf is, om met eenvoudige middelen een zamengesteld en veelledig doel te bereiken; en dus ook, by de beoordeeling van den gebrekkigen uitslag myner pogingen, die billykheid en toegevendheid mogen gebruiken, daar ik by de bestaande omstandigheden op rekenen moet.

ZEER GEACHTE TOEHOORDERS!

Wanneer wy het bedryvige tooneel der wereld ook maar oppervlakkig gadeslaan, dan bespeuren wy met verwondering de byna rustelooze werkzaamheid eener verbazende menigte van redelyke wezens; en by den eersten opslag komt het ons schier voor, als of ieder zich eene taak had opgelegd, die hy, binnen een bepaald tydsbestek, moest volbrengen. Dit verschynsel treft ons; en de geest van onderzoek, die ons bezielt, leidt ons ongemerkt van deze oppervlakkige beschouwing tot eene wysgeerige navorsching. Het is ons niet genoeg, deze menigte van handelende schepselen met verwondering aan te staren: wy willen de dryveren hunner handelingen kennen, de bronnen hunner werkzaamheid opspeuren. Indien wy nu in dit onderzoek slagen, dan verkrygen wy als het ware eenen maatstaf, waarmede wy de zedelyke waarde der menschen afmeten en beoordeelen. Want de bloote beschouwing der handelingen onzer mede-menschen zal ons nooit tot ware menschen-kennis leiden. Begeeren wy die, dan moeten wy het *waarom* van hun doen en laten pogen te doorgronden. Wy hellen allen min of meer tot dit onderzoek over; en te regt veronderstellen wy dezelfde hebbelykheid by onze mede-menschen; want in zulk een naauw verband staat deze soort van weetgierigheid met ons denkvermogen, dat zy alleen by de domsten onzer natuurgenoeten, en ook daar nog niet geheel, schynt te ontbreken.—En zie hier nu de voorname bron van veinzery en onopregtheid: het bewustzyn namelyk, dat terwyl onze oogen op anderen gerigt zyn, ook wederkeerig hunne blikken op ons gevestigd zyn. Er is ons zoo veel aan gelegen, dat anderen eene goede meening van ons koesteren, dat

zelfs de besten onder ons niet altyd even kiesch zyn, omtrent de middelen die zy bezigen, om zich in een gunstig daglicht te plaatsen. Dit is almede eene opmerking die wy dagelyks in onze verkeering met menschen bewaarheid zien; en zy is de bron dier pryzenswaardige voorzigtigheid in den omgang, die vooral *dan* te pas komt, wanneer wy in beraad staan om met iemand in eene of andere betrekking tet reden, en die slechts *dan* af te keuren is, wanneer zy in volslagen wantrouwen ontaardt.

Deze en dergelyke overpeinzigen, Zeer Geachte Toehoorders! kwamen my voor den geest, toen ik by myzelven overwoog, of het al dan niet raadzaam zou zyn, om u door een kort verslag van myne lotgevallen, en eene beknopte opgave van de middelen, die tot myne letterkundige, zoo wel als zedelyke vorming hebben mede gewerkt, voorloopig met mynen persoon bekend te maken. Deslotsom myner overwegingen was, dat zoodanig eene wyze van zich aan te bevelen, aan menigerlei mingunstige uitlegging onderhevig is, en dat de goede meening en het vertrouwen van verstandige lieden, niet anders kunnen verworven worden, dan door daden, die hunne goedkeuring weg dragen. Ik besloot derhalve van dit plan geheel af te zien.

Al verder over myne nieuwe betrekking tot het aanzienlykste deel der inwoners dezer Stad na denkende, kwam het my niet ongepast voor, langs eenen anderen weg met u in kennis te treden. My dacht dat eene voorlezing, over eene stof van algemeen belang, hiertoe het geschikste middel zoude zyn. Eensdeels scheen het my toe, dat het u niet onbelangryk zou kunnen zyn, in staat gesteld te worden, om iets van de denk en schryfwys, alsmede van de voordragt des vreemdelings te beoordeelen, aan wien gy tot dus ver, alleenlyk op getuigenis van anderen, uw vertrouwen geschonken hebt; en anderdeels wenschte ik voor my zelve eene gepaste gelegenheid, om myne gevoelens onbewimpeld te uiten, en al dadelyk by myne komst, die opregtheid en die mate van vrymoedigheid aan den dag te leggen, welke *hem* betamen, die de eervolle en wigtige taak op zich durft nemen, van een aanzienlyk gedeelte uwer jeugd voor de hoogere studien te vormen en op te leiden. Deze waren de beweegredenen, Zeer Geachte Toehoorders, welke my

deden wenschen u hier vergaderd te zien. Hebt dank voor de bereidwilligheid, waarmede gy aan myn verzoek voldaan hebt; en mogt myne voorlezing geenen geheel ongunstigen indruk op u maken, en de oogenblikken uwer aandacht geene oogenblikken van verveling zyn, dan zal ik myne geringe moeite rykelyk beloond achten. De belangrykheid der stof myner verhandeling zal, vertrouwd ik, hiertoe niet weinig bydragen, te meer daar zy met het doel van het Zuid-Afrikaansch Athenaeum in een zeer naauw verband staat.—Ik wenschte namelyk uwe aandacht te vestigen op *den heilzamen invloed eener doelmatige studie der oude letteren.*

Het zal welligt vreemd klinken, Myne Hoorders, dat ik, by eene gelegenheid als deze, juist de voordeelen eener klassieke opvoeding tot onderwerp eener voorlezing gekozen heb, als of myne tegenwoordigheid in uw midden, als een, uit een ander werelddeel, en wel by voorkeur van Leidens aloude Hooge School, door u tot het hoogleeraar ambt geroepen beoefenaar der letteren, niet het sprekendste bewys opleverde, hoe diep gy van de onschatbare waarde dezer voordeelen doordrongen zyt.—Maar is het wel zeker, dat wy deze voordeelen uit het zelfde oogpunt beschouwen? en zoo al, is het dan niet ten minste twyfelachtig, of wy het over de doelmatigste middelen, ter verkryging dezer voordeelen, geheel eens zyn? Wat zeg ik?—Is het niet veel eer te verwachten, dat de denkwyze van eenen kweekeling der Leidsche Hooge School in vele opzigten verschillen zal, van de heerschende denkwyze aan het Zuid-Afrikaansch Athenaeum, dat, wel is waar, veel voor de toekomst belooft, maar ook, gelyk alle nieuwe inrigtingen, nog veel te wenschen overig laat? Vergeef my, Myne Hoorders, deze myne vrymoedigheid. Ik heb begonnen met de rondborstige verklaring, dat ik myne gevoelens onbewimpeld wenschte te ontvouwen, en ik voeg er thans de oprechte verzekering by, dat ik de teregtwyzingen van mannen van meer ondervinding onder U, met dankbaarheid aannemen, en met gemoedelykheid behartigen zal, zoo vaak zy my overtuigen, dat ik in het een of ander het gewigtige stuk van onderwys betreffend, dwaalbegrippen gekoesterd heb.

De zedelyke volmaking van den mensch moet, by alle onderwys, het hoofddoel van ons streven zyn. Zyn verstand moet ontwikkeld, zyn oordeel gescherpt, zyn zedelyk gevoel veredeld, zyn smaak gewyzigd en beschaafd worden: kortom, alle door de natuur in hem gelegde vermogens en vatbaarheden moeten gelykelyk geoefend, en aldus tot den hoogst mogelyken trap van volkomenheid opgeleid worden. Ik zeg *gelykelyk*; want waar de harmonie der deelen verwaarloosd wordt, kunnen niet anders dan zedelyke wangedrochten te voorschyn komen. De natuur en de kunst lichten ons hierin voor. Zouden wy wel de slanke gestalte van een hert bewonderen, indien het op logge olifantspooten kwam aan waggelen? of zou de fiere houding van den koning der dieren ons nog treffen, indien zyne oogen niet grooter dan die van eenen mol waren? En wat zouden wy wel van Praxiteles zeggen, indien hy aan zyne Godin der schoonheid Herkules vuisten gegeven had? En toch zien wy dagelyks even belagchelyke, om niet te zeggen beklagenswaardige gedrochten, in de zedelyke wereld. Hoe veel mislukte geleerden ontmoeten wy niet, die hun geheugen ten koste van hun oordeel geoefend hebben, en met hunne geleerdheid geen weg wetende, dezelve overal, te pas of te onpas, uitkramen, even gelyk ezels die, te zwaar bepakt zynde, zich in allerlei bogten wringen, om zich van een gedeelte van hunnen last te ontdoen, zonder juist te vragen of het er wel de plaats en de tyd toe is!—En hoe komt het toch, dat menig schrander beoordelaar van de deugden en ondeugden zyner tydgenooten, zoo voortreffelyk de rol van een strengen zedemeester speelt, en niet eens schynt op te merken, dat zyn eigen hart minder naar den tempel der deugd, dan wel naar de stallen van Augeas gelykt?—Het zyn menschen die hun oordeel gescherpt, maar hun zedelyk gevoel verwaarloosd hebben.

Maar behoort dit alles niet veel meer tot de algemeene pædagogie, dan wel tot de studie der oude letteren? Dit is eene vraag die willigt by vele myner toehoorders opkomt. Het zal echter, hoop ik, zonder opzettelyk betoog, uit het vervolg myner voorlezing blyken, dat door eene doelmatige behandeling der

oude letteren, de geheele zedelyke mensch, met alle zyne vermogens, geen een uitgezonderd, gevormd en geoefend wordt: en waar dit plaats heeft, moet voorzeker de evenmatige en gelyktydige ontwikkeling der vermogens in aanmerking komen.

Men hoort veel bedaarde en bezadigde lieden met nadruk de voordeelen eener *grondige* beoefening der oude letteren roemen. En waarlyk, in onze eeuw, daar oppervlakkige geleerdheid zoo vele voorstanders heeft, is het een groot geluk, dat er nog mannen van verdiensten gevonden worden, die zich door den lichtzinnigen geest des tyds niet laten wegslepen, maar, gelyk men zegt, voet by stuk houden, en het heiligdom der oude geleerdheid tegen de vermetele aanvallen van jonge neologen in de letteren krachtadig beschermen. Men vergt in onzen beschaafden tyd, dat een man van opvoeding over alles kan *mê praten*; en iemand die deze kunst verstaat, en tevens voorzigtig genoeg is, om zich in tegenwoordigheid van wezenlyk geleerden, niet te ver van wal te geven, heet, in de taal der beschaafde wereld, *een man van algemeene noties, die in de conversatie weet te brilleren*. Het is er ver van af, dat ik deze algemeene, maar oppervlakkige kennis, die, terwyl zy de gaping tusschen geleerden en ongeleerden eenigzins aanvult, met verstand gebruikt, zeer veel tot de gezellige genoegens hydraagt, ten eenen male zou willen afkeuren. Maar, wanneer wy in het oog houden, dat wy niet slechts aangenaam in gezelschap, maar ook vooral nuttig in de maatschappy behooren te zyn, dan mogen wy, althans van jonge lieden die eene klassieke opvoeding genoten hebben, iets meer verwachten. Wordt nu deze billyke verwachting te leur gesteld, dan is dit aan ondoelmatige studie te wyten. Maar zouden wy het wel met alle voorstanders der *grondige studie*, met alle *solide mannen* (men noemt ze ook wel te onregt *mannen van de oude School*) eens zyn, indien zy ons wat nader verklaarden, wat zy al onder de woorden *grondige studie* verstaan? Ik voor my heb wel eens ondervonden, dat het in veel gevallen moeyelyk is te beslissen, of de mannen van *grondige studie*, dan wel die van *algemeene noties*, het verst van het spoor af dwalen. Dit is zeker, dat terwyl zich deze verge-

noegen met de oude schryvers te doorbladeren, even gelyk men een roman of een maandwerkje leest, dikwyls met geen ander oogmerk, dan om, met eenigen schyn van waarheid, te kunnen zeggen: "ik heb Horatius gelezen! ik heb Homerus gelezen!" en zoo vervolgens; gene, om toch vooral *grondig* te werk te gaan, een vervaarlyken omslag maken, en zoo veel tyd met spitsvindigheden en haarkloveryen verbeuzelen, dat het een leven van Methusalem en het geduld van eenen Trommius zou vereischen, om volgens hunne wyze van studeren, de voornaamste schryvers der oudheid door te lezen. Beide uitersten moet men weten te vermyden. Het eene is ligtzinnige oppervlakkigheid; het andere, kleingeestige naauwgezetheid.

Wanneer wy de jeugd in den achtbaren tempel der oudheid rond voeren, dan willen wy niet, dat zy er, zonder iets te kunnen opmerken, met de snelheid van een stoomrytuig door renne; maar wy vergen nog minder, dat zy, met eenen daimstok in de hand, sederen steen van het plaveisel naauwkeurig uitmete. Wat meer is, indien wy waardige gidsen op dezen heiligen grond zyn, mogen wy zulks niet eens toelaten. Hoe kunnen zy, met zulk eenen slakkengang en zulke kortzigtige mollenöogen, ooit een waardigen indruk, of een verheven denkbeeld van het trotsche gebouw verkrygen, dat zyne eerwaardige schoonheden te vergeefs om hen ten toon spreidt? Het gaat hun zeker niet beter dan de vlieg op het colossus beeld, zoo vernuftig by Wieland in een gedicht zynen jeugd voorgesteld, welke, slechts een klein gedeelte der ruwe oppervlakte van het reusachtige kunstgewrocht gewaar wordende, zich verbeelde, dat zy zich langs een onbehouwen rotsklomp beweegde.

Gy hebt reeds gelegenheid gehad, Zeer Geachte Toehoorders, om te bemerken, dat ik de uitdrakking, *studie der oude letteren* nu en dan met die van *studie der oudheid* verwissel. En inderdaad deze twee zaken zyn zoo onafscheidbaar verbonden, dat de studie der eene, zonder die der andere, altyd onvolledig en gebrekkig blyft. En het is voornamelyk op eene doelmatige vereeniging van deze twee onderwerpen van studie, dat, myns inziens, eene grondige behandeling der oude letterkunde berust. Veroorloof my dat ik dit

wat nader ontwikkel, zonder uwe aandacht met al te veel byzonderheden te vermoeyen:

De studie der oudheid is eene zaak van verbazenden omvang; zy is niet eene wetenschap, maar een samenstel van vele. Hiertoe behoren althans taal en dichtkunde, redekunst, geschiedenis, aardrykskunde, fabelleer, wysbebeerte, archaeologie of oudheden, met hare verschillende takken, en meer andere wetenschappen. Wie ziet niet in, dat hier voor alle vermogens overvloedige stof tot oefening en volmaking is. Maar hoe zal men hier te werk gaan, om zyne moeite wel te besteden? Myne Hoorders, ik kom op myne vorige uitspraak terug, dat de vermogens der ziel gelykelyk moeten ontwikkeld worden; en dit kan alleen onder die voorwaarde plaats hebben, dat men, reeds by den aanvang, alle deelen der oudheid zoo veel mogelyk vereenigt. Maar zal men dan aan den jongen leerling een compendium of kort begrip van ieder dier wetenschappen in handen geven? De Hemel beware ons voor zulk eene dwaasheid! zoo maakt men van de jeugd schoolvossen, die het geheugen vol van kunstwoorden hebben, die zy niet verstaan, om dat zy met de zaken, die daardoor bedoeld worden, onbekend blyven.

“A little learning is a dangerous thing,” zegt een wysgeerig dichter.* Wat dan? Zullen wy dan aan de jeugd, in stede van een kort begrip, een uitgebreid werk over iedere wetenschap geven? Neen, Myne Hoorders, dan zou men met waarheid kunnen zeggen, dat de tweede dwaling tien maal erger was dan de eerste. Trouwens zoo onbedreven zal niet ligt iemand te werk gaan. Veroorloof my beknoptelyk aan te toonen, hoe men de jeugd met weinig middelen veel kan leeren. Zoodra de kweekeling uit eene korte spraakkunst de eerste gronden der Latynsche of Grieksche taal geleerd, en door het vertalen van eenige themaas genoegzaam in zyn geheugen geprent heeft, om, onder de leiding van zynen onderwyzer, en met behulp van een woorden-boek, een gemakkelyk werk in eene dezer talen te kunnen verstaan, maakt hy ook onverwyld met de mondelinge vertaling eenen aan-

* Al. Pope's Essay on criticism.

vang. En hier is nu de plicht van den onderwyzer, om alles wat duister of den leerling onbekend is, te verklaren en hem mede te deelen. By voorbeeld, eigenamen vereischen eenige opheldering uit de geschiedenis, de fabelleer, of de aardrykskunde; eene byzondere redenering, of een wysgeerig denkbeeld, geeft gelegenheid om iets van logica of wysbegeerte te pas te brengen. Zoo vindt men op iedere bladzyde van eenen schryver der oudheid, eene myn van geleerdheid, en men leert de weetgierige jeugd deze schatten vinden, uitdelven en dadelyk gebruiken. Hierby heeft men in acht te nemen, dat men de wetenschap binnen het bereik der jeugd brengen, en als begeerlyk en verkrygbaar voorstellen, maar geenszins opdringen moet. En, tot dat einde, behoorden de voorloopige mededeelingen en verklaringen des onderwyzers geëvenredigd te zyn, eensdeels aan de moeyelykheid des te behandelenden schryvers, en anderdeels aan de vatbaarheid en reeds gemaakte vorderingen des leerlings. Wanneer men met deze leerwys nog iets over oude geschiedenis met zyne kweekelingen leest, en daarby eenige landkaarten van Griekenland, klein Asië en Italië gebruikt, dan heeft men voor eerst geen anderen toestel noodig. De geheele kunst bestaat dus daarin, dat men den jongen leerling alles mededeelt wat hy noodig heeft, om den schryver, dien hy behandelt, grondig te verstaan, en niet van hem vergt, dat hy van buiten leere, het geen hem *nu* althans niet, en misschien *nooit* te pas komt.

De spreekwyze *men draagt niet zwaar aan hetgeen men leert, het kan altyd nog eens te pas komen*, en dergelyke, worden door welmeenende ouders, die gaarne alles aan hunne kinderen besteden, jammerlyk misbruikt; terwyl zy niet zelden in deze dwaling gesterkt worden door baatzuchtige onderwyzers, die even gelyk kwakzalvers, en met dezelfde onedele bedoelingen, hunne eigene waar aanpryzen en opvyzelen. En wat wordt er veelal van die jonge slagtoffers der geleerde kwakzalvery, die in hunne teedere jeugd, gelyk galeislaven aan de roeibanken der geleerdheid gekluisterd zitten? Gaat hen in hunnen verderen leeftyd na, en ziet eens of zy niet meestal domme, onwetende, en tevens verwaande menschen

worden, die in de maatschappy nog minder te gebruiken zyn, dan boeren jongens, die nooit een boek in handen gehad hebben. Meestal worden hunne vermogens reeds vroeg afgestompt, en diegenen onder hen, die, wanneer de bittere jaren der dwang-arbeid voorby zyn, nog blyven voortwerken, worden ellendige boekwurmen, die hun leven in eene studeer kamer nutteloos versuffen; terwyl enkelen (en dit is dan nog het hoogste dat men te wachten heeft!) zogenaaemde *monsters van geleerdheid* (leviathans of learning) worden.

“Al wat in boeken stond is in hun brein gevaren;” maar het ligt er ook mooi overhoop, en zy dragen met regt by de Franschen den naam van *bibliothèques renversées*.

By alle onderwys moeten wy in het oog houden, dat veel weten niet het hoogste goed is, dat ook de kennis te duur kan gekocht worden, en dat alle wetenschap die niet de strekking heeft, om ons tot nuttige leden der maatschappy en zedelyk goede menschen te vormen, niet anders is dan klinkend metaal en een luidende schel.

Welke zyn nu de heilzame vruchten, die men van eene doelmatige studie der letteren, gelyk ik die heb voorgesteld, verwachten kan?

Deze vraag breedvoerig te beantwoorden, Zeer Geachte Hoorders! zou de grenzen eener verhandeling ver te buiten gaan. Wy zullen derhalve meenen genoeg gedaan te hebben, wanneer wy, ons by hoofdzaken bepalende, de voornaamste resultaten zullen aangewezen hebben.

Voor eerst dan, de kweekeling leert vroeg denken. Zyn onderwyzer heeft hem meer malen overtuigd, dat er in elken schryver vry wat meer verborgen ligt, dan men, als leerling, by de eerste oppervlakkige lezing gewaar wordt. Dit verborgene nu te vinden, en dan aan zynen leermeester te toonen dat hy het *alleen* gevonden heeft, wekt zyne eerezucht op, en nu spant hy alle krachten in, herinnert zich wat men hem vroeger tot opheldering gezegd heeft, zoekt het toe te passen, maakt vergelykingen en gevolgtrekkingen, en vindt niet zelden het gezochte door gegevens, even gelyk men een vraagstuk in de Algebra oplost. Niets is zoo

streefend voor den menschelyken geest, als het overwinnen van moeyelykheden; en een jongeling die dit genoeg weet te smaken, behoeft geen anderen prikkel tot de inspanning zyner krachten. Deze dryfveer moet men vooral in werking trachten te brengen. Ik kan haar niet genoeg aanbevelen, als de meest algemeen toepasselyke, en tevens minst schadelyke. Het moet ons niet om het even zyn, wat de jeugd tot werkzaamheid aanspoort; en juist hierin wordt door onderwyzers het meest gedwaald. Het is hier de plaats niet om over dit belangryk stuk uit te weiden, maar ik voel my gedrongen by deze myne afkeuring te uiten van eenen prikkel, die byna algemeen gebruikt wordt; en deze is de nayver, de zucht om zyne makkers te overtreffen, en hun, gelyk men zegt, de loef af te steken. Hierdoor worden de verderfelyke zaden der afgunst ter eenre, en der ydelheid en verwaandheid ter andere zyde, aangekweekt en gekoesterd. In één woord, de eigenschappen van het hart worden aan de wetenschap opgeofferd; en waar dit plaats heeft, moet men den onderwyzer verfoeyen, en de arme jeugd beklagen, die, in stede van zoetigheden, een doodelyk venyn uit de bloemen der wetenschap leert zuigen. Doch dit in het voorby gaan.

Door vroeg te leeren denken, verkrygt de leerling ook al vroeg klare voorstellingen van hetgeen hy leest, en dus ook levendige en daarom duurzame indrukken. En dit is, onder eene verstandige leiding, eene der kostbaarste vruchten eener doelmatige studie, want door deze vroege indrukken wordt het hart tot deugd of ondeugd gevormd, en de smaak veredeld of bedorven. Zoo naauw is het verband tusschen het gevoel voor het schoone en goede, in de zedelyke wereld, en in die der letteren. Daarom, Zeer Geachte Toehoorders! laat ons vooral op deze eerste indrukken bedacht zyn, en dezelve koesteren als teedere bloesems, die de edelste vruchten beloven. Die oogenblikken van geestvervoering, die slechts in de kindsche en jongelingsjaren, en nog ter naauwer nood hier en daar in den mannelijken leeftyd voor komen,—deze, meer dan eenig ander ding, geven aan het karakter eene blyvende strekking ten goede. Of meent gy, (vergun my een enkel voorbeeld,) dat een jongeling, die het leven van

Aristides, by Nepos, gelezen, goed verstaan, en den grooten man met al het warme gevoel der jeugd bewondert heeft, meent gy dat deze jongeling, indien zyne lotgevallen hem, na verloop van tyd, tot eenen post van vertrouwen verheffen, zich door oneerlykheid verlagen zal? My althans komt het veel waarschynlyker voor, dat hy van eenen Heiden dien pligt zal leeren beoefenen, die door vele zoo genaamde Christenen verzuimd, en niet zelden als een kleingeestig vooroordeel bespot wordt.

En wat nu den smaak betreft, de nieuwere letterkunde getuigt, by alle beschaafde volken, van de voortreffelykheid der oude schryvers. Het is immers eene daadzaak, dat de uitmuntendste schryvers van lateren tyd, door het lezen en navolgen der ouden gevormd zyn. Men behoeft geen dweepende schoolvos te zyn om dit te bekennen; men behoeft althans niet, ten spyt van het gezond verstand, te beweren, dat de voortreffelykheid der oude schriften daarin moet gezocht worden, dat zy in het Grieksch of Latyn geschreven zyn. Dit verschynsel kan en *moet* anders verklaard worden. Er was by de ouden meer oorspronkelykheid; er werd meer om roem, en minder om brood geschreven; er werd minder gelezen, en meer gedacht; en (waarom zoude ik het er niet byvoegen?) het menschdom was nog jong, en deszelfs gewaarwordingen en indrukken levendig, deszelfs smaak onverbasterd, gelyk die der jeugd; en daarom vloeiden de gedachten als van zelf in krachtige en sierlyke vormen. Wil men deze voorbeelden ook maar van verre navolgen, dan moet niet slechts op woorden, maar vooral op denkbeelden en voorstellingen gelet worden. Die zoo de ouden leest, en met hen edel leert gevoelen en helder begrypen, die zal zich in elke beschaafde taal met nadruk en duidelykheid uiten; maar wie aan den vorm blyft kleven, zonder in den geest der oude schryvers door te dringen, zal op zyn best welluidende wartaal te voorschyn brengen:—

Ce qui se conçoit bien s'exprime clairement,

Et les mots pour le dire arrivent aisément.*

Onder alle eigenschappen die den mensch versieren,

* Boileau Despréaux.

is er eene die hem de toegenegenheid van allen doet verwerven, zonder hem aan afgunst bloot te stellen.—Men noemt haar Bescheidenheid.—Blozend en schoorvoetend komt deze trouwe gezellin der ware wysheid aangetreden, en de vriendelyke glimlach der goedkeuring heet haar welkom. Jammer, ja driewerf jammer is het, dat waar geleerdheid zich gevestigd heeft, deze beminnyke hoedanigheid gewoonlyk de wyk neemt. Maar, Myne Hoorders, dit is geen noodzakelyk gevolg der geleerdheid; het is alleen aan ondoelmatige studie te wyten. Hy die zich by eene eenzydige geleerdheid bepaalt, en vooral hy die zich in een of ander vak der oudheid by uitsluiting verdiept, zal voorzeker, indien hy bekwaamheid bezit, vele anderen overtreffen; en, om dat zyne gedachten zich zelden buiten zyn geliefdkoosd vak uitbreiden, verheft hy eerst zyne wetenschap boven alle andere wetenschappen, en daarna zich zelve boven allen, die met hem naar de kroon der geleerdheid dingen. Hy, daarentegen, die niet studeert om anderen voorby te streven, en met ongemeene kundigheden te pronken, maar om zich met nuttige kennis te verryken, en zyn zedelyk bestaan te veredelen—die *daarom* de oudheid in haren geheelen omvang tot voorwerp van studie neemt, zal niet slechts uit weinig wetenschap veel genotscheppen, maar ook by de grootste vorderingen altyd bescheiden blyven; want de uitgebreidheid van zyn vak herinnert hem bestendig aan de geringe mate zynzer kennis, en het doel van zyn streven, zedelyke volmaaktheid, blyft hem, gelyk eene ongenaakbare schoone, altyd bekoren, zonder hem ooit met de bedriegelyke hoop, dat hy haar weldra geheel zal bezitten, te bedwelmen.

Indien de tyd kostbaar is, indien men vooral met de heen vlietende dagen der jeugd woekeren moet, dan is het voorzeker geene geringe aanbeveling van het plan van studie, hetwelk ik getracht heb aan te pryzen, dat het met weinig tydsopoffering grooté voordeelen belooft. Er valt al vry wat meer te doen dan de oudheid te bestuderen, en wee hem die zich daarby bepaalt! Er is eene hoogere school dan die van Socrates, eene hoogere wysheid dan die van Cicero en zyne tydgenooten. En deze moet niet slechts, in

de Goddelyke oorkonden, bespiegelend beschouwd, maar, reeds in de vroegste tydperken des levens, met der daad beoefend worden. Dit geschiedt wel is waar beter te huis, onder de leiding der ouders, dan in de scholen; maar indien het in het geheel geschieden zal, dan moet er tyd toe overgelaten worden. Ook in nieuwere geschiedenis en letterkunde behoort een beschaafd man geen vreemdeling te zyn, en vooral moet hy, door omgang met anderen, *beschaving*—(*savoir vivre*,) en menschenkennis trachten te verkrygen; anders zal hy immers onder zyne tydgenooten afsteken, gelyk een bestoven en beschimmeld foliant uit de zestiende eeuw, midden onder de keurig nette bandjes van onze hedendaagsche werkjes van smaak. Wy leven niet meer onder de Grieken en Romeinen; hoe aangenaam en nuttig het ook zyn mag, zich *dikwyls* in gedachten onder hen te verplaatsen. Onze dierbaarste betrekkingen, onze belangen, onze pligten verbinden ons met onze tydgenooten. Ik acht het overbodig, Zeer Geachte Toehoorders, breedspakig te ontwikkelen, hoe eene doelmatige studie met tyds-bezuiniging gepaard gaat. Herinneren wy ons slechts, dat de jeugd niet enkel uit dwang gedurende de school uren bezig gehouden wordt; maar dat zy, door eene doelmatige leiding, met lust tot de studie bezielid is. De jonge lieden zitten dus niet by hunne boeken te suffen, maar zyn met yver en inspanning werkzaam, en doen daarom in één uur meer af, dan andere, die, als lastdieren bepakt, onder den verlammenenden invloed der verveling drie lange uren moedeeloos voortsukkelen.

De geschiedenis der menschheid is een boek, waarvan wy geene enkele bladzyde volledig verstaan kunnen, zonder dezelve, in verband met hetgeen voorafgaat en hetgeen volgt, te beschouwen. De oudheid nu is eene afdeeling van dit boek; en om deze goed te begrypen, moeten wy haar met latere tydvakken der geschiedenis vergelyken. Indien zoodanig eene vergelyking tot ware en belangryke resultaten voeren zal, dan moet zy op volledige kennis van zaken, niet op dwaze vooringenomenheid gegrond zyn. De ongelletterde moet zich, zoo goed als hy kan, met de uit een loopende getuigenissen van anderen behelpen;

maar hy, die met oordeel uit de bronnen der oudheid heeft leeren scheppen, en daarby onpartydig te werk gaat, kan met zyn eigene oogen zien, heeft dus meer kans om tot de waarheid te geraken, en heeft vooral eene veel levendiger overtuiging, van hetgeen hy niet slechts van anderen gehoord, maar door eigen onderzoek waar bevonden heeft.—Het is by voorbeeld waarheid, dat de ruwe heldentyd schier geene andere deugden dan krygsmoed en vaderlandsliefde opleverde; maar willen wy daarvan overtuigd zyn, dan moeten wy Homerus, als trouwen spiegel dier tyden, in handen nemen. Het is waarheid, dat de uitmuntendste wysgeeren der oudheid, ten opzichte der eindelyke bestemming des menschen, in de diepste duisternis verkeerden, eene duisternis, in welke wy nog zouden omdolen, indien niet het licht eener Goddelyke openbaring ons bestraalde; maar willen wy hiervan doordrongen zyn, dan moeten wy, by Xenophon en Plato, de gesprekken van Socrates met zyne leerlingen gelezen, en met latere wysgeeren in den doolhof der onzekerheid rondgedwaald hebben. Het is wederom waarheid, dat een hooge graad van beschaving, in kunsten en wetenschappen, met grove zinnelykheid en diepe zedeloosheid bestaan kan; maar willen wy dit onbetwistbaar bewezen zien, dan moeten wy ons, door het lezen der ouden, in den tyd van Pericles weten te verplaatsen.

Wanneer wy zoo de schriften der oudheid lezen, dan zullen wy die wysheid, die van boven komt, naar waarde leeren schatten; en de christelyke zedeleer, als een uitvloeisel dier wysheid, zal ons een dierbare gids worden op den weg der volmaking. Zoo is dan geleerdheid geen valstrik voor de jeugd, maar veeleer een trap langs welken zy tot hoogere wysheid opklimt.

Gy gevoelt wel met my, Zeer Geachte Toehoorders, dat wy al deze groote resultaten niet van een voorbereidend onderwijs verwachten kunnen; maar gy zult my tevens toestaan, dat er, door eene doelmatige leiding, een grond voor het hooger onderwijs kan gelegd worden, waarvan men zich al die kostbare vruchten be'oven mag. Dit is vooral van belang. Laat ons dit bestendig voor oogen houden, en zoo onredelyk niet

zyn, om van de Hooge School het onmogelyke te vergen.—“Als ik hem maar eens te Leiden heb,”—zeggen de ouders dikwyls, wanneer hun zoon wat achterlyk is, “als ik hem maar te Leiden heb, dan zal het nog wel *losloopen*.” Ja, wat het *losloopen* aangaat hebben zy juist geen groot ongelyk; want er loopt er menig een los, die nog wel wat aan den leiband mogt gaan. Maar hunne bedoeling is: *dan zal het zich nog wel schikken, dan zal hy nog wel kundigheden opdoen*:—Dit is eene grove misvatting, Myne Hoorders, en ik zou dezelve haast met den naam van bygelovigheid durven bestempelen. Want het luidt my byna als of men zeide:—“Al zyt gy dom en onwetend, bekommer U daar niet over: ga maar naar Leiden; daar moet gy, of gy wilt of niet, schrandere en geleerd worden. Dat zit daar in de lucht die men inademt.” Indien hier ouders tegenwoordig zyn, die, omdat zy nooit anders dan met lof van de aloude Hooge School hebben hooren spreken, tot zoodanige dwaalbegrippen overhellen (al vallen zy juist niet in dat bespottelyke uiterste) dan zullen zy my te goed houden, dat ik, als iemand die zyne akademie jaren nog levendig voor den geest heeft, eene poging aanwend, om hen beter met de ware toedragt van zaken bekend te maken. Ik heb veel jonge lieden gezien die, zoo als men zegt, onbeslagen ten ys kwamen. Wel nu hoe ging het hun? Ik zal met de beste soort beginnen, maar ik voeg er by, dat die zelden voorkomen. Deze bemerken weldra aan de akademie, dat zy ten achteren zyn: hunne eerezucht laat dit niet toe; zy spannen nu alle krachten in, om het verzuimde in te halen. Dit gelukt dan nog wel eens, maar niet zelden ten koste der gezondheid. Andere, die byzonder vlug zyn, en van de Latynsche School nog al kundigheid, maar weinig verstand, en *daarom* des te meer vrymoedigheid en ingebeeldheid mede gebragt hebben, steunen op hunne krachten: zy nemen in een oogenblik van verveling, nog wel eens een boek in de hand, gaan nu en dan eens naar een Collegie, om op hun beurt te responderen, sluiten zich voor elk examen misschien veertien dagen op, en komen er dan, door hunne vrymoedigheid en oppervlakkige kennis, (al is het ook niet zonder kleerscheuren) door. Dat zyn *de manen van*

algemeene noties voor het opkomend geslacht. Andere die noch kennis, noch eerezucht, noch werkzaamheid bezitten,—regte ledigloopers en straatslypers, worden in het tweede of derde, ja somtyds in het vierde of vyfde jaar, van de Akademie genomen, omdat hunne ouders eindelyk inzien, *dat het niet lukken wil*. Wat er naderhand van deze afgekeurde voorwerpen gemaakt wordt, weet de Hemel! Maar meestal hebben de ouders reden om zich te beklagen, wanneer zy jonge liezden naar de Akademie gezonden hebben, die of reeds voor de studie bedorven waren eer zy er heen gingen, of door de natuur met het noodige toegerust zyn, om kweekelingen van *Vulkaan*, maar niet van *Minerva* te kunnen worden. En zyn zy menschen van invloed, dan doen zy nog wel eens hun best om hun zoon, zoo als men zegt, by de haren door de promotie te laten slepen. En het spyt my, dat ik, om der waarheid getrouw te blyven, bekennen moet, dat dit (al is het ook maar in enkele gevallen,) nog wel eens plaats heeft. Van daar dan die *gepromoveerde ongelukken!* Maar genoeg hiervan. Ouders die uwe kinderen voor de studie bestemt, draagt toch zorg, dat zy niet slechts met kundigheden uitgerust, maar tevens met liefde tot de wetenschappen beziel, en vooral van eer en plichtgevoel doordrongen, hunne Akademische loopbaan aanvaarden. Dan zullen zy lievelingen hunner Professoren, voorbeelden ter navolging hunner mede-studenten, en daarna nuttige leden der maatschappy worden, die de vereischte hoedanigheden bezitten om de belangen van Kerk en Staat voor te staan, de regten hunner medemenschen te verdedigen, de lydenden van het ziekbed op te beuren, en de jeugd in de kennis der oudheid in te wyden, en door deze tot wysheid en deugd te vormen. Zoo zullen zy de sieraden hunner eeuw zyn, de vreugd van uw leven, de kroon van uwen ouderdom!

Reeds, Myne Hoorders! hebben wy de voornaamste voordeelen eener doelmatige studie der oudheid afzonderlyk behandeld, en eindelyk gezien, dat vele derzelve hunnen weldadigen invloed over het geheele leven verbreiden. Ik zou derhalve myne belofte als vervult, myne taak als volbragt kunnen aanmerken. Maar er zyn onder U vele beminnaars der oudheid, en deze althans zullen het my niet ten kwade duiden,

dat ik nog een oogenblik by de genoegens verwyf, die deze studie, ook in meer gevorderde tydperken des levens, oplevert. Het spreekt intusschen van zelf, dat deze genoegens alleenlyk voor die gunstelingen van *Minerva* zyn weggelegd, die in hunne jeugd eene doelmatige leiding genoten hebben.

Wy hebben allen onze werkzaamheden en beroepspligten, en wy vervullen dezelve; want dat betaamt elk, die in de voorregten van het maatschappelyke leven deelen wil. Maar zyn zy wel altyd aangenaam? zyn zy niet dikwyls vermoeyend en somtyds vervelend, ja zelfs ondankbaar? Wanneer wy nu braaf gezwoegd en geslaafd hebben, en eindelyk den drukkenden last des daags van ons afleggen, is het dan niet genoegelyk dat wy ons met eene teug uit de bronnen der oudheid verfrischen kunnen, en, met eenen lievelings schryver in de hand, zonder ledig te zyn, van de arbeid uitrustende, nieuwe krachten voor de taak van morgen inzamelen?

Wy hebben allen onze lotgevallen, en al vroeg, ja reeds in de zoo hoog geprezene lente des levens, ondervinden wy, dat de mensch met vele en grievende teleurstellingen beproefd wordt. Hier ontzinken ons de bedriegelyke gaven der wufte fortuin; dáár wordt een vriend, op wien wy meenden te kunnen steunen, ons ontrouw! Nu worden wy door afgunstige mededingers belasterd en benadeeld; dan ontruikt ons een zamenloop van omstandigheden aan vrienden en bloedverwanten, ja welligtan nog dierbaarder betrekkingen. O gy! die het ondervonden hebt, gy weet hoe verkwikkelyk het is in den dag des onspoeds, wanneer die liefelyke troosteres, de verbeelding, tot ons nadert, en ons by de hand vattende, een paar duizend jaren met ons terug treedt, en ons in de altyd groene valleijen der oudheid verplaatst. Dáár omringen ons de zanggodinnen, dáár onderhouden wy ons met de wysgeeren van Griekenland, en stryden met de helden van Troje. Door deze afleiding versterkt en opgebeurd, torschen wy zonder mismoedigheid, den ons opgelegden last, en zeggen eindelyk met *Aeneas*,

“ Forsan et haec olim meminisse juvabit.”

Zoodanige, Zeer Geachte Hoorders! zyn de onschatbare voordeelen eener doelmatige siudie der oudheid, en zoodanige de genoegens, die zy voor hare

trouwe beoefenaars weggelegd heeft. Van nu af aan zal het myn doel en streven zyn, uwe jeugd dezer voordeelen en genoegens deelachtig te maken. En moge het algoede Opperwezen met een gunstig oog op onze gemeenschappelyke pogingen neder zien, en het werk dat wy onder eerbiedig oyzien tot Hem aanvaarden, met zynen vruchtbaarmakenden zegen bekroonen!— Dit is de wensch van myn hart. Dit zy uwe en myne belooning.

AANSPRAAK

AAN DE JONGE LIEDEN.

En nu wend ik my tot u, myne jeugdige vrienden! Ik verheug my, u eindelyk hier vergaderd te zien, want ik ben dit tydstip met verlangen te gemoet gegaan. Door de Stichters en Voorstanders van dit Athenæum uit Europa geroepen, ben ik tot u gekomen, om u in meer dan eene nuttige wetenschap te onderwyzen.

Gy zyt allen nog jong, en gy weet niet wat u in dit leven nog te wachten staat. Uwe ouders zyn deels ambtenaren, deels aanzienlyke kooplieden; eenige wellicht land-eigenaars, andere geleerden, enz. Gy wilt toch ook op uwe beurt iets van dat alles worden; want een lediglooper en luyaard is nog minder nuttig dan een redeloos dier dat voor den ploeg loopt. Maar indien gy iets worden wilt, dan moet gy wat weten, en vooral braaf zyn; want een weetniet is tot niets ter wereld te gebruiken, en een slecht mensch is voor anderen schadelyk en voor zichzelf ongelukkig.— Dat hebben uwe ouders, die u zoo gaarne gelukkig maken willen, ingezien, en daarom hebben zy geene kosten noch moeite gespaard, om u eene beschaafde opvoeding te geven; ja, zy hebben zelfs uit een ander werelddeel, waar geleerdheid op hoogen prys gesteld en met vrucht aangekweekt wordt, eenen onderwyzer voor u ontboden. Gy zyt hun voor deze weldaad dankbaarheid schuldig; en deze kunt gy niet beter aan den dag leggen, dan door vlyt en gehoorzaamheid. Hierdoor zult gy te gelyk uw eigen geluk, en dat uwer ouders, bevorderen.

Wat my betreft, ik heb myn vaderland en vele dierbare betrekkingen verlaten, en heb my eene gevaarlyke zeereis van meer dan drie maanden getroost, om tot u te komen, en mynen tyd en moeite aan uwe opvoeding te besteden. En deze opofferingen zullen my nooit berouwen, indien ik u gelukkig kan maken, indien ik u tot nuttige en brave menschen onder myne leiding mag zien opgroeijen.

Beschouw my dan niet, lieve jeugd! als een strengen tuchtmeester, die er slechts op uit is om u met verdrietelyke werkzaamheden lastig te vallen, en uwe onschuldige vermaken te storen; maar veel meer als uwen vriend en leidsman, die het zich tot een genoeg rekent, u den weg tot kennis en wysheid gemakkelijk en aangenaam te maken. Maar herinnert u tevens, dat myne moeite te vergeefs aan u besteed wordt, indien gy niet zelf uwe jeugdige krachten inspant. Vlyt en goedwilligheid zal ik aanmoedigen en met myne goedkeuring beloonen, maar traagheid en onwilligheid zullen myne strenge afkeuring ondervinden. Den bescheidenen jongeling zal ik lief hebben en met onderscheiding behandelen; maar den verwaanden en ingebeelden zal ik vernederen.

Maar waartoe zou ik u dit alles nog langer voorhouden? Gy verwacht en verlangt immers van my geene andere behandeling, dan gy reeds van mynen voorganger, den Wel-Eerw. Heer FAURE, ondervonden hebt; en indien het my gebeuren mag, u, na afloop der voorbereidende studie jaren, dit Athenæum met lof bekroond te zien verlaten, dan zal ik my verblyden, dat het my door Gods zegen gelukt is, de goede zaden te ontwikkelen, die myn achtingswaardige voorganger in uwe jonge harten gelegd heeft. Erkent dan, en dit zy de slotsom myner vermaningen, erkent de weldaden uwer Ouders en Onderwyzers, maar vooral de weldaden van God die u beide gegeven heeft — Gy weet toch wat men onder Gods voorzienigheid verstaat? Zy is immers die eigenschap waardoor Hy in alles vaderlyk voorziet, dat is, voor alles zorgt. Wel nu, zonder de toelating en beschikking van deze Goddelyke voorzienigheid, wordt niets tot stand gebracht. Aan deze hebt gy dus de stichting van dit Athenæum en het beroepen van bekwame Onderwy-

zers te danken:—Laat dan de vervulling uwer pligten jegens allen die over u gesteld zyn, ook van de pligten van onderlinge liefde en inschikkelykheid jegens elkander, voortvloeyen uit dankbaarheid tot Hem, die uw eerste en grootste weldoener is. Zoo zult gy den grond tot een gelukkig leven leggen, en gy zult uwe Ouders en Onderwyzers met blydschap vervullen.

AANTEEKENINGEN.

Bladz. 10.—*Het geduld van eenen Trommius enz.*

A. Trommius, by theologanten wel bekend, als schryver van een werk getiteld: *Volkomen Nederlandsche Concordanz des Ouden en Nieuwen Testaments*, in drie lyvige deelen in folio. Dit werk draagt, door deszelfs uitgebreidheid en manier van behandeling, onbetwistbare blyken van geduld en volharding, al wilde men ook geen geloof slaan aan hetgeen my eens (ik weet niet op welk gezag) verteld werd. Men verhaalde my, namelyk, dat de vrouw van Trommius, ten gevolge eener woordenwisseling, zoo als die tusschen gehuwden, voornamelyk wanneer de man een geleerde is, nu en dan wel eens voorvalt, op haren echtgenoot zoo gramstorig geworden was, dat zy uit wraakzucht zyn handschrift, waaraan hy twintig jaren besteed had, heimelyk verbrandde, en dat de schryver, toen hy het gebeurde ontdekt had, met de onverzettelyke gelykmoedigheid van eenen Socrates, op nieuw de pen opvatte, en *andere twintig jaren* van zyn werkzaam leven onverdroten aan zyne taak toewyde.

Credat qui potest!

Bladz. 10.—*Met de snelheid van een stoom-rytuig.*

Te regt wordt het als eene fout aangemerkt, wanneer men eene vergelyking van iets ontleent, waarvan men veronderstellen kan, dat het den meesten lezers onbekend is. Zoo vergelykt b. v. zeker Amerikaansch schryver de gedaante van een eiland by het voorste gedeelte van eene Hollandsche schaats.* Onder de Duitschers verdient J. P. F. Richter, (nog beter bekend als Jean Paul,) genoemd te worden, als een schryver die zyne duistere schriften, door nog duisterder vergelykingen uitnemend *opheldert*; misschien heb ik my hier zelf schuldig gemaakt aan hetgeen ik by anderen afkeur. De meesten toch myner lezers weten niet anders dan door hooren zeggen, dat er stoom-rytuigen bestaan; maar diegenen die er mede gereisd hebben, zullen zich by de uitdrukking *de snelheid van een stoom-rytuig*, zekerlyk de snelste beweging herinneren, die zy ooit ondervonden hebben.

* Moser's Universal Geography.

Ik heb zelf, van Liverpool naar Newton reizende, zestien Engelsche mylen in veertig minuten afgelegd. De trein bestond uit zeven groote, aaneengeschakelde rytuigen, die te zamen meer dan honderd passagiers hielden, en door een stoomwerktuig, dat voorop ging, in beweging gezet werden. Men verhaalde my dat de afstand van Liverpool naar Manchester (ruim dertig mylen) wel eens binnen het uur was afgelegd.

Bladz. 10.—*Het gaat hun zeker niet beter dan de vlieg, enz.*

In zyn zeventiende jaar schreef Wieland "Die Natur oder die vollkommenste Welt," een leergedicht in zes zangen, dat hy in lateren leeftyd zelf, als de onrype vrucht der onderneemzieke jeugd, afkeurde.* Hoe het ook hiermede gesteld zy, de plaats waarop ik Bladz. 10 toespeel, komt my zoo belangryk voor, dat ik aan beoefenaars der Hoogduitsche letterkunde geen ondiensd meen te zullen doen, met dezelve hier woordelyk te laten volgen :

" Wie eine Mücke, die dort am Colossus hänget,
 Mit ihrem Horizont nur wenig Raum umfänget,
 Ihr kurzer Blick, der sich in enge Cirkel schliesst,
 Und einen Daumen Kaum vom ganzen Bilde misst,
 Zeigt ihr nichts von der Pracht die Griechenland entzückte,
 Und ihres Meisters Preis dem flücht'gen Ruhm entrückte:
 Der Glieder Symmetrie, der Augen Majestät,
 In denen Zeus ganz lebt, die hand die Blitze dreht,
 Der stellung Göttlichkeit, flieht ihrer Augen Schwäche,
 Und nur zu Fehlern scharf, entdeckt sie auf der Fläche,
 Die ihre Füße trägt, des Marmors Rauigkeit,
 Der ihr ein Felsen dünkt mit Zacken überstreut.
 So schränkt die Dummheit auch die neblichten Ideen,
 In einen engen Kreis, (das Ganze übersehen,
 Ist gröss'rer Geister Werk,) das allgemeine Band,
 Das alle Theile fügt, bleibt stets ihr unbekannt,
 Drum findt sie alles voll unendlich kleiner Mängel,
 Begehrt aus Unverstand für Würmer lauter Engel,
 Klagt dass ein öder Fels nicht bunte Tulpen trägt,
 Und Philomela nicht nach Grauns† Gezetzen schlägt.
 Allein der Weise lacht des eingebild'ten Klagen,
 Er kennt des Ganzen Bau und aller Theile Fugen,
 Er hat den wahren Stab, der ihr Verhältniss misst,
 Und findt so vieles schön, dass er den Fehl vergisst."

Bladz. 11—*De eerste gronden der Latynsche of Grieksche taal, enz.*

In Duitschland is men het aan alle gymnasien niet eens, of men met het Grieksch dan wel met het Latyn

* Zie Conversations Lexicon.

† K. H. Graun, Componist, Kapelmeester van Frederik II. van Pruissep.

zyne studien behoerde te beginnen. In may 1764 het vermetel zyn, dit vraagstuk beslissend te willen beantwoorden. Moet men al toegeven, dat de beste Latynsche schryvers zich naar Grieksche modellen gevormd hebben, en dat de Latynsche taal zelve veel van de Grieksche ontleend heeft, zoo zie ik daarin nog geene genoegzame reden, waarom men met deze by voorkeur beginnen zou. Want van den anderen kant is het toch ook niet te ontkennen, dat, wanneer men beide talen als deelen van ééne studie beschouwt, de eerste beginselen der Grieksche taal van grooteren omvang zynde dan die der Latynsche, deze veel spoediger aan haren beoefenaar eenig genot belooft dan gene, iets dat men by het onderwijs, om menschkundig te werk te gaan, niet uit het oog mag verliezen. — Blyft er niet menig een in het Latyn steken, eer hy door zyne rudimenta is? En zou dit wel beter gaan indien men met het Grieksch begon? Ik twyfel er aan.

Bladz. 14.—*Doch dit in 't voorby gaan, enz.*

Misschien zal men oordeelen dat ik my op dit stuk al te sterk uitgelaten heb. Ik kan niet ontveinzen dat ik nu, na drie maanden aan het Athenaeum werkzaam geweest te zyn, welligt andere bewoordingen zou gebezigd hebben. Niet als of ik geheel van gevoelen hieromtrent veranderd ware, maar omdat ik het gezegde van de bedoelde dryfveer, meer als afketring van het misbruik, dan van het gebruik derzelve, wil verstaan hebben. Het ware te wenschen dat wy dezelve geheel ontberen konden; maar dit is althans by publiek onderwijs onmooglyk: want daar wy de jeugd moeten nemen gelyk zy is, en niet gelyk wy wenschen zouden dat zy ware, moeten wy ook die middelen gebruiken, waardoor men op wezens, die van natuur zedelyk onvolmaakt zyn, met vrucht werken kan. Het spreekt van zelf dat de uiterste behoedzaamheid, by het gebruiken van zoodanige middelen, niet dikwyls en nadrukkelyk genoeg kan worden aanbevolen. Velen hebben voor my de gevaren ingezien, waaraan het jeugdige hart prys gegeven wordt, wanneer men het gebruik dezer dryfveer niet binnen zekere grênzen bepaalt, die de teedere zorg voor de pas ontkiemende deugden, welke door het welige onkruid der ondeugd zoo ligt verstikt worden, aan elken gemoedelyken en

verlichten onderwyzer voorschryft. Dit heeft onder anderen ook de zachtzinnige Cowper voor oogen gehad, in zyn "Tirocinium, or review of Schools," waar hy zich aldus uitdrukt :

"A principle, whose proud pretensions pass
Unquestioned, though the jewel be but glass;
That with a world, not often over-nice,
Ranks as a virtue, and is yet a vice;
Or rather a gross compound, justly tried,
Of envy, hatred, jealousy and pride,
Contributes most perhaps to enhance their fame;*
And emulation is its specious name.
Boys, once on fire with that contentious zeal,
Feel all the rage that female rivals feel;
The prize of beauty in a woman's eyes
Not brighter than in theirs the scholar's prize.
The spirit of that competition burns
With all varieties of ills by turns;
Each vainly magnifies his own success,
Resents his fellow's, wishes it were less,
Exults in his miscarriage, if he fall,
Deems his reward too great, if he prevail,
And labours to surpass him day and night,
Less for improvement than to tickle spite.
The spur is powerful, and I grant its force;
It pricks the genius forward in its course,
Allows short time for play and none for sloth,
And, felt alike by each, advances both;
But judge, where so much evil intervenes,
The end, though plausible, not worth the means.
Weigh, for a moment, classical desert
Against a heart depraved and temper hurt;
Hurt too perhaps for life; for early wrong,
Done to the nobler part, affects it long;
And you are staunch indeed in learning's cause,
If you can crown a discipline, that draws
Such mischief after it, with much applause."

Bladz. 14.—*Want door deze vroege indrukken, enz.*
Hoe zeer deze waarheid geen betoog behoeft, wordt zy nog al eens uit het oog verloren. Ik acht het derhalve niet overbodig, dezelve door het gezag van eenen man van doorzigt in het vak van onderwijs te bekrachtigen.

De Heer C. J. van Assen, Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid aan de Hooge School te Leiden, uit zich, in zyne bekroonde *verhandeling over de beste leerwyze op de Latynsche Scholen*, bladz. 93, aldus: "Zedelykheid was by de Grieken het hoofddoel der opvoeding. Zonder burgerdeugd, oordeelden zy, kan de maatschappy nog bloeyen, nog bestaan. Maar welk

* The same of our public Schools.

burger zal immer deugdzaam zyn, wiens hart niet reeds van zyne kindsche jaren af, vervuld is geworden met het warmste gevoel voor het schoone en het goede? Het teeder hart echter der onbezonnen jeugd is kneedbaar, even gelyk het zachte was. Het is van allerlei togten omringd, als van de gevaarlijkste vyanden, die er op willen aanvallen. Geene zorg dus, hoe gering ook in schyn, mag voor gering gehouden worden, indien zy slechts van verre kan strekken om de aankomende jongelingschap goede indrukken te geven, en te behouden voor de stormen en gevaren, waardoor hun leeftyd schipbreuk dreigt te lyden."

"De overheid van den staat, de ouders en hoofden der huisgezinnen, de opvoeders en onderwyzers in de scholen, moeten dus deze zedelyke vorming der jeugd als doel voor oogen houden, en ieder in zynen kring trachten, haar aan te vuren tot de heilige liefde voor vaderland en deugd."

Bladz. 17.—*Dit geschiedt, wel is waar, beter te huis, onder het opzigt der ouders, dan op de scholen.*

Ik wilde dit niet gaarn verstaan hebben, als of ik het lezen in den bybel op scholen ten eenen male afkeurde; maar alleen aanmerken, dat het te wenschen ware, dat het lezen van den bybel door de ouders, in hunne familie kring, zulks onnoodig maakte. En hoe veel plegtiger is het niet, wanneer het hoofd des huisgezins, in een stil vertrek zyne echtgenoot en zynen kinderen voor leest, dan dat een onderwyzer hetzelfde, in eene woelige school, vol van luidruchtige knapen verrigt! Maar wat zullen wy zeggen, wanneer de onderwyzer dat boek aan kinderen geeft, en wellicht aan kinderen die hunne moedertaal nog ter naauwer nood zonder aanstoot lezen kunnen, maar die toch voor hunne makkers iets uit den Bybel moeten opdreunen, al was het ook in eene vreemde taal, waarin zy van tien woorden op zyn best drie verstaan? Er moet op de scholen in den Bybel gelezen worden, om dat er anders in vele gevallen in het geheel niets van komen zou: maar laat dan den onderwyzer het als een voorregt beschouwen, dat *hy* er uit mag voorlezen, en dat de keus der voor te lezene stukken aan *zyn* oordeel gelaten wordt. Kinderen moeten, myns inziens, niet voor een zekeren leeftyd den bybel in handen krygen; niet voor dat zy hebben leeren bezeffen, hoe

groot een schat hun wordt toevertrouwd. In plaats van dit, gebruiken zy denzelven dikwyls om uit te leeren lezen, en waarlyk, de Goddelyke openbaringen werden ons tot veel verhevener einden gegeven.

Ter staving van het gezegde, volgt hier iets uit de ophelderende aanmerkingen, aan het hoofd van eene algemeene boekenlyst, ten dienste der lagere scholen in de noordelyke provinciën van het Koninkryk der Nederlanden, by besluit van den Minister van Binnenlandsche Zaken, en op last van Zyne Majesteit den Koning der Nederlanden, uitgegeven te 'sGravenhage, 1815.

De bedoelde plaats luidt aldus:—“ Reeds door den Bybel onder de Schoolwerkjes aan te bevelen, zou er afbreuk gedaan worden aan de achting en den eerbied aan denzelven verschuldigd, even als ware het noodig, om door eene regtstreeksche aanwyzing, de onderwyzers op te wekken en te verplichten tot een gepast gebruik van denzelven. Zulk eene verplichting rust reeds van zelve op hen, en verre af van hen, door het niet vermelden van den Bybel op de Boekenlyst, te willen ontslagen rekenen, om van denzelven een *behoorlyk en pligtmatig* gebruik te maken, nam men, reeds by het eerste ontwerp ter vervaardiging dezer lyst, voor, in de inleiding tot dezelve de onderwyzers ten ernstigste aan te manen, om van den Bybel by hunne scholieren het *meest gepaste gebruik* te maken, en tevens aan te wyzen, uit welk oogpunt men het niet aantreffen van den Bybel op de boekenlyst te beschouwen én te beoordeelen hebbe. Met alzoo den Bybel hier te rangschikken onder *die* boeken welke aan de onderwyzers worden aanbevolen, om *door hen* op gezette tyden, of by gepaste gelegenheden, *te worden voorgelezen* of verklaard, wordt het geschikt en gepast gebruik van den Bybel op de scholen bepaald. Tot een doorgaand leer- en leesboek *in de handen der kinderen*, is dezelve *toch geenszins aan te pryzen*, deels om dat het met de *verhevene bedoeling* waarom dezelve aan ons gegeven werd, in geenen deele strookt, deels omdat deszelfs *geheele inhoud* zich niet voor kinderen schikt.” Niemand zal, vertrouwd ik, deze aanhaling als te lang afkeuren. Zelf zy die er zich niet mede vereenigen kunnen, zullen de verstandige handelwys eener regering bewonderen, die zich niet daarmede tevreden stelt,

dat er op allerlei manier, hoe meer hoe liever, Bybels verspreid en versleten worden, maar vooral ook toeziet, op hoedanig eene wys dit kostbare geschenk gebruikt en in waarde gehouden wordt.

Eer dat ik van dit onderwerp afstap, moet ik nog opmerken, dat ik in de bovenstaande aanhaling één woord vind, dat my verwondering baart, als minder strookende met de zoo even geroemde voorzigtigheid van het bestuur. Ik bedoel het woord *verklaard*, in de zinsnede, *om door hen, op gezette tyden, en by gepaste gelegenheden, te worden voorgelezen en verklaard*. Het verklaren der Heilige Schrift zou ik nooit aan half-geleerden willen toevertrouwen. Het is waarlyk geen werk dat men met ongewasschen handen beginnen moet; en ik wenschte wel dat er zich niemand aan waagde, dan Hoogleeraars in de Godgeleerdheid en Predikanten; want deze, en deze *alleen*, behoorden als daartoe bevoegd beschouwd te worden. Hetgeen men aan jonge lieden uit den Bybel voorleest, behoorde van dien aard te zyn, dat het geene verklaring behoeft. Maar waarom toch, zal men zeggen, mag dan een onderwyzer niet eens een geschied-verhaal in den Bybel ophelderen? Wie zal hier tusschen *geschiedkundig* en *leerstellig* de lyn trekken? Wie durft ontkennen, dat dit laatste dikwerf op het eerste gegrond is? Wie kan my verzekeren, dat de onderwyzer hier niet te veel of te weinig zal doen?

Men zou my, na dit alles, met regt kunnen toevoegen: "Hoe komt het dan dat gy, aan het Athenæum, met sommige jonge lieden het Grieksche Testament leest?" Ik antwoord dat dit alleen in de eerste klasse, en wel uit gebrek aan meer geschikte boeken geschiedt, dat ik my, hoewel ik collegies over de exegetische gehoord heb, altyd van alle uitlegkunde heb onthouden, als daartoe onbevoegd zynde, en de jonge lieden alleen by woordelyke vertaling, de verbuiging van naamwoorden en de vervoeging van werkwoorden bepaald heb; verder, dat ik, uit hoofde van den meer gevorderden leeftyd dezer jonge lieden, niet te duchten had, dat de bybel daardoor by hen in minachting zou geraken; en eindelyk dat ik slechts andere Grieksche boeken wachtende ben, om dit lezen van het Grieksche Testament geheel te staken.

